

Azərbaycanlıların 1918-ci il mart soyqırımı

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı imzalamasından 13 il keçir. Həmin Fərmana əsasən 31 mart - Azərbaycanlıların soyqırımı günü elan olundu. Qeyd edək ki, bu sənədin ermənilər və onların tarixi havadarlarının yurdumuzun və yurddaşlarımızın başına gətirdikləri müsibətlərin həm ölkə, həm də beynəlxalq ictimaiyyətin mühakiməsinə çıxarılmasında rolu böyük və əhəmiyyətlidir.

Fərmanda deyilir: "Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv mənzərəsini yaratmaq imkanı əldə edilmişdir. Uzun illər gizli saxlanılan, üzərinə qadağa qoyulmuş həqiqətlər açılır, təhrif edilmiş hadisələr özünün əsl qiymətini alır. Azərbaycan xalqına qarşı dəfələrlə törədilmiş və uzun illərdən bəri öz siyasi-hüquqi qiymətini almamış soyqırımı da tarixin açılmamış səhifələrindən biridir".

Ulu öndər Heydər Əliyevin bu Fərmanında ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımı ilə bağlı proqram tezisləri öz əksini tapıb. Sənəd, eyni zamanda, ermənilərin Türk dünyasına qarşı yönəlmiş düşmənçilik hərəkatlərinin, cinayətlərinin, "Böyük Ermənistan" yaratmaq kimi boş və cəfəng ideyalarının tədqiqatını da zəruri edib.

Yəni, soyqırımın birinci növbədə milli düşmənçilik zəminində türklərə, daha sonra Türk dünyasının tərkib hissəsi olan azərbaycanlılara qarşı yönəldilməsi mərhələ-mərhələ araşdırılmalı, türk-Azərbaycan torpaqları hesabına "Böyük Ermənistan" yaratmaq ideyalarının ermənilərin beyninə yeridilməsinin səbəbi və şəraiti, öz xeyirlərinə tarixi saxtalaşdırmaları xalqımıza, dünya ictimaiyyətinə çatdırılmalı, onların bu iyrənc arzu və istəkləri açıqlanmalıdır.

Erməni ideoloqları, siyasətçiləri uzun onilliklər boyu dünyaya car çəkərək "bu məzlum millətin" türklər tərəfindən guya soyqırımına məruz qalmasını sübuta yetirmək üçün dünya ictimaiyyətində fikir formalaşdırmağa, "erməni soyqırımının" dünya dövlətləri tərəfindən tanınmasına nail olmağa çalışırlar. Lakin onların bu iddialarının əsassız olduğu hər kəsə bəllidir. Bunun üçün sadəcə tarixə ekskursiya etmək kifayətdir. Bu zaman aşağıdakı suallara da cavab tapılar. Həqiqətən qədim erməni dövləti olubmu? Onlar türklər tərəfindən soyqırımı məruz qalıblarmı? Qafqazda, o cümlədən, Azərbaycanda ermənilər nə vaxtdan məskunlaşmağa başlayıblar? İndiki Ermənistan Respublikası əzəli Azərbaycan torpaqları hesabına süni olaraq necə yaradılıb? Bunların tarixi, hüquqi-siyasi əsası olubmu?

Bütün bu suallara, tarixi qaynaqlara və hüquqi sənədlərə söykənməklə tutarlı cavablar vermək mümkündür. Tarixi qaynaqlar isə sübut edir ki, heç vaxt qədim Ermənistan dövləti olmayıb. Belə ki, məşhur yunan alimi Strabonun məlumatlarına görə, Türkiyə ərazisində Van gölü ətrafında qədim zamanlar "Armeniya" adlı coğrafi anlayış kimi kiçik bir ərazi olub. Burada müxtəlif dillərdə, o cümlədən, türk dillərində danışan əhali ilə birlikdə "hay"lar da (indiki ermənilər) yaşayıblar. Sələvki hökmdarı III Antioxin (e.ə.220-180) vəfatından sonra onun iki sərkərdəsi "hay" etnik qruplarından olan Artaksi və Zaridar xəyanətkarlıq edərək Cənubi Azərbaycan və Gürcüstan torpaqlarının bir hissəsini işğal etsələr də, Azərbaycan hökmdarları tezliklə öz torpaqlarını geri qaytardılar.

Ermənilərin torpaq iddialarını qanuniləşdirməyə çalışan müəlliflər iddia edirlər ki, guya eramızdan əvvəl I əsrdə Armeniya hökmdarı II Tiqran (e.ə.95-55) indiki Qarabağı (Qədim Arsax və Uti) tutub Armeniyaya qatıb. Lakin tarixi qaynaqlarda bu barədə heç bir məlumat və mənbə yoxdur. Əksinə, tarixi mənbələrdə II Tiqranın yürüşlərinin Roma dövlətinin hakimiyyətinə daxil olan Aralıq dənizi istiqamətində yerləşən torpaqlara yönəlməsi göstərilir. Lakin tezliklə Roma ordusu tərəfindən II Tiqran məğlubiyətə uğrayıb, e.ə.66-cı ildə bağlanmış müqaviləyə görə, Armeniya adlanan hakimiyyət ləğv olunub, II Tiqran əsir kimi Romaya aparılıb. Haylar (indiki ermənilər) ərazilərində yaşadıkları dövlətə, böyük millətlərə xəyanətkarlıq etdiklərinə görə, həmin illərdə romalılar tərəfindən ayrı-ayrı ərazilərə deportasiya olunub, onun şovinist rəhbərləri süni dövlət yaratmaq imkanlarından məhrum ediləblər. Ümumiyyətlə, haylar vaxtaşırı sığınacaq tapdıqları dövlətlərə və millətlərə xəyanətkarlıq edib, milli ədavət saldıqlarından, süni dövlət yaratmağa cəhd etdiklərindən həmin dövlətlər tərəfindən deportasiya edilərək, dünyanın bir çox yerlərinə yayılıblar.

Bir sözlə, tarixi qaynaqlarla sübut olunur ki, XVI əsrə qədər haylar (indiki ermənilər) birləşib öz şovinist-millətçi niyyətlərini həyata keçirmək imkanı əldə edə bilməyiblər, çünki heç vaxt onların vətəni olmayıb. Qul titulu almış bu millət yer kürəsinin ayrı-ayrı ərazilərinə səpələnib və həmin ərazilərdə də milli ədavət toxumu səpərək, bəşəriyyətə yönələn cinayətlər işləyib həyata keçiriblər. Bu cinayət əməllərinə görə ayrı-ayrı dövrlərdə cəzalandırılıbsalar da, tarixi unutulmadanmı, ermənilərin yaltaqlıq, süni cildlərə girib özlərini vətənsiz, yazıq millət

kimi göstərmələrindənmi onlara yenidən meydan verilib. Tarixin ibrət dərslərindən nəticə çıxara bilməyən bu millət sonradan əlverişli məqam düşəndə öz çirkin niyyətlərini, xəyanətkarlıqlarını və erməniyə xas olan cinayətlərini davam etdirlər də, bu əməllərinin dəfələrlə acı nəticələrini dadıblar.

Həmin dövrlərdən başlayaraq, haylar (ermənilər) əsasən Türkiyə, daha sonra İran ərazisində məskunlaşıb, qalan hissəsi isə Yaxın Şərqi və Qərbi ölkələrinə səpələnib. Türklərin ədalətli və humanist mövqelərindən istifadə edən ermənilər yenidən dünyanın ayrı-ayrı yerlərindən bu ölkəyə üz tutmağa başlayıb, sənətkarlıqla, ticarət işləri ilə məşğul olub, özlərini sadıq nöqərlər kimi göstərərək, məkrli məqsədlərini həyata keçirmək üçün əlverişli tarixi şərait gözləməyə başlayıblar. Erməni kilsələri, din xadimləri bu sahədə böyük rol oynayıb, bu millətin beynini zəhərləyiblər. XVI əsrdən başlayaraq, onlar ermənilərin torpaq iddialarını həyata keçirmək üçün yığıncalar keçirib, təbliğata başlayıblar. Onu da qeyd edək ki, ermənilər İrəvanda, Göyçədə, Zəngəzurda, Şəmsəddində, Qarabağda özlərinə yer etdikdən sonra bu torpaqların qədim sakinlərini öz dədə-baba yurdlarından didərgin salmaq istiqamətində çox fitnə-fəsad, faciələr, soyqırım törədiblər və bu işlər bu günə kimi bir çox mərhələlərdə həyata keçirilib.

Fikrimizcə, Azərbaycan-Türkiyə torpaqları hesabına "Böyük Ermənistan" yaratmaq ideyasını həyata keçirmək üçün ermənilərin türklərə, azərbaycanlılara qarşı törətdikləri cinayətləri, soyqırımını 5 mərhələyə bölmək olar.

Birinci mərhələ - XVII əsrdən - 1905-ci ilə kimi olan dövr.

İkinci mərhələ - 1905-ci ildən - 1914-cü ilə kimi olan dövr.

Üçüncü mərhələ - 1914 ildən - 1920-ci ilə kimi olan dövr.

Dördüncü mərhələ - 1948 ildən - 1953-cü ilə kimi olan dövr.

Beşinci mərhələ - 1988-ci ildən sonrakı dövrlər.

Birinci mərhələ ilə bağlı erməni- Azərbaycan münasibətlərini tədqiq etmiş ABŞ professoru Castin Makkarti "Genosid olmuşdurmu?" kitabında qeyd edir ki, 1828-1854-cü illərdə ruslar iki dəfə Şərqi Anadoluya hücum edərək yerli ermənilər onların tərəfini saxlayıblar. Hər iki halda ruslar çıxıb getməli olanda özləri ilə 100 min erməni Qafqaza gətirib və onları qovulmuş müsəlmanların evlərində yerləşdiriblər. İrəvan xanlığında da 1828-ci ilə kimi əhalinin 80 faizindən çoxu azərbaycanlı olub. Professor qeyd edir ki, 1820-ci ildən 1920-ci ilə kimi bu ərazilərə 600 min erməni köçürülüb, 2 milyon müsəlman isə həmin əraziləri tərk edib və ya məhv olublar.

"Böyük Ermənistan" yaratmaq ideyasını həyata keçirmək üçün süni olaraq onlar bu ərazilərdə tarixən ermənilərin çoxluq təşkil etdiyini sübuta yetirmək istəyirlər. Lakin informasiyalar elə erməni müəlliflərinin, tədqiqatçıların özləri tərəfindən təkzib olunub. Belə ki, Z. Korkodayan 1932-ci ildə İrəvanda çap etdirdiyi "Sovet Ermənistanının əhalisi 1831-1931" adlı əsərində göstərir ki, həmin illərdə indi Ermənistan adlanan Qərbi Azərbaycanda 2310 yaşayış məntəqəsi və kəndlərdən 2000-dən çoxu azərbaycanlılara məxsus olub, erməni əhalisi isə əsasən 1828-1836-cı və 1915-1918-ci illərdə Türkiyədən, İrandan köçürülərək gətirilib. Bu həqiqəti 1986-cı ildə İrəvan Universitetinin dərc etdirdiyi "Ermənistan və ətraf rayonlarının toponimlər lüğəti"ndə verilən faktlar bir daha təsdiq edib.

N.İ. Şavrov "Zaqafqaziyada rus işinə təhlükə" kitabında göstərir ki, "1826-1827-ci illər müharibəsindən sonra 1828-ci ildən 1830-cu ilədək Zaqafqaziyaya 40 min İran, 84600 Türkiyə erməni köçürülüb, onlar əsasən Yelezavetpol (Gəncə) və İrəvan quberniyalarının ən yaxşı torpaqlarında yerləşdiriliblər".

Onu da qeyd edək ki, I Pyotr hakimiyyətdə olduğu dövrdə erməniləri dəstəkləyib, onları müdafiə edib. I Pyotrdan sonra ermənilərə bu istiqamətdə rus hökmdarlarından II Yekaterina, daha sonra isə I Nikolay böyük köməklik göstəriblər. I Nikolay 21 mart 1828-ci il tarixli fərmanı ilə ermənilərin üstündən qul adını götürüb. Həmin vaxta kimi ermənilər yer üzündə rəsmən qul adlanan millət olaraq qalıb.

Yaranmış tarixi şəraitdən istifadə edən ermənilər XIX əsrin 60-90-cı illərində Türkiyədə və Zaqafqaziyada gizli erməni cəmiyyətləri yaratmağa başlayıblar. 1885-ci ildə "Armenikan inqilabçı partiyası" və "Armeniya" qəzeti təsis edilib. 1887-ci ildə "Hnçaq", 1890-cı ildə "Daşnaksütyun" partiyaları yaradılıb. Belə ki, ermənilərin ən qanlı təşkilatı sayılan "Daşnaksütyun" və "Erməni inqilabı cəmiyyətləri federasiyası" 1890-cı ildə Tiflisdə təsis olunub. Liderləri erməni şovinistləri Mikelyan, Zavaryan, Rostom (S. Zorin) və başqaları idi.

Ermənilər XIX əsrin 90-cı illərində qiyamlar törətməklə qırğınlar həyata keçiriblər. Həmin dövrdə İstanbulda Fransa səfiri olmuş Kaban 1894-cü ildə erməni məsələsini təsvir edərək yazırdı ki, müstəqil Ermənistan yaratmaq haqqında heç düşünməyə dəyməz, çünki ermənilərin digər xalqlardan az-çox üstün olduğu ərazi tapmaq mümkün deyil, ermənilər Türkiyənin dörd tərəfinə səpələnibdir. 1894-cü ildə Sasunda ermənilər qiyam qaldıraraq türklərin kütləvi qırğını apardılar və car çəkildilər ki, guya bu zaman türk hökuməti tərəfindən 10 min erməni öldürülüb.

Lakin fransız, ingilis və ruslardan ibarət komissiyanın məruzəsində bu hadisədə ermənilərin özlərinin günahkar olduğu, minlərlə türkün erməni qiyamçıları tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilməsi bildirilib.

Sasunda baş vermiş erməni qırğını ilə əlaqədar ilk dəfə ABŞ senatında məsələ müzakirə olunub. Amerika senatoru Treyn Senata məlumat verir ki, Türkiyənin bu ərazilərində ermənilər azlıq təşkil edir və Ermənistan dövləti yaratmaq əsassız bir ideyadır. I Dünya müharibəsi başladıqdan sonra 1915-ci ilin fevral ayında Tiflisdə keçirilən "Daşnaksütyun" partiyasının IX qurultayı cəbhədəki əlverişli məqamlardan istifadə edib sərhədboyu türk əhalisini sıxışdırıb məhv etməyə qərar verib. Qurultayda Türkiyə dövlətinə xəyanət etmiş erməni generalı Ozanyan Andranik (1865-1927) erməni hərbi dəstələrinin sayının artırılmasını tələb edib.

1915-ci ildə Sivas qubernatoru İstanbula göndərdiyi teleqramda rus ordusunun tərkibində 80 min erməninin vuruşduğunu bildirdi. Onların köməyi ilə 1915-1918-ci illərdə Türkiyənin şərq vilayətində 2,2 milyondan çox türk-müsəlman qətlə yetirilib, yüzlərlə yaşayış məntəqələri dağıdılıb. Ermənilərin türk müsəlmanlarının belə kütləvi məhvini həyata keçirdiyini görənlər türk hökuməti 1915-ci ilin aprel ayının 24-də erməni komitə mərkəzlərinin bağlanması, türk ordusundakı ermənilərin tərksilah olunması barədə qərar qəbul edib, Daxili İşlər Nazirliyinin əmrinə əsasən bu qırğınlara rəhbərlik edən 2345 erməni həbs edilib. Uydurma "erməni genosidi günü" kimi məhz həmin gün seçilmişdir ki, bu da tarixi həqiqətlərin tam saxtalaşdırılmasıdır.

Ermənilər 1915-ci ildə uydurma "soyqırımın" təbliğinə başlayaraq, 300 min erməninin məhv edildiyini göstərirlər. Saxtakarlıqlara söykənən, tarixi həqiqətlərdən uzaq olan erməni tarixçiləri və siyasətçiləri, erməni təbliğatı bu rəqəmi XX əsrin 80-ci illərində süni olaraq 2 milyona çatdırıblar.

Tarixi sənədlər, hərbi, statistik məlumatlar sübut edir ki, həmin dövrdə ümumiyyətlə, Türkiyə ərazisində cəmi 1 milyon 200 min erməni olub ki, onların da çoxu sonradan Rusiya, İran, Livan ərazilərinə köçüb. Deməli, "erməni soyqırımı" olmayıb, ermənilərin bu uydurması tarixi həqiqətlərə əsla uyğun deyil.

Ən dəhşətli olaylar isə 1918-ci ilin mart ayının 30-31-i və aprel ayının ilk günlərində Bakıda baş verdi. Bakıda soyqırım planı hələ 1917-ci ildə "Daşnaksütyun" partiyası və Erməni Milli Komitəsi tərəfindən hazırlanırdı. Onlar dəfələrlə müsəlmanları bolşeviklərə qarşı silahlı çıxışa təhrik etməyə cəhd göstərirdilər. Fətinəkarlıq yalnız 1917-ci ilin dekabrında Rusiya Xalq Komissarları Sovetinin sədri V.İ. Leninin S. Şaumyanı Qafqazın fəvqəladə komissarı təyin etdikdən sonra baş tutdu. Ermənilərin məqsədi bolşeviklərin əli ilə müsəlman əhalisini cismən məhv etmək idi. Adamların qətlə yetirilməsi və müsəlman məhəllələrinin darmadağın edilməsi mütəşəkkil erməni hərbi hissələri tərəfindən planlı surətdə həyata keçirilirdi. Bakı Sovetinin qüvvələrinə rəhbərlik edən S. Şaumyanın erməni hərbi hissələrindən istifadə etməsi bu qırğını daha da dərinləşdirmişdi. Daşnaklar müsəlman fəhlələrin orduya qəbul edilməsinə hər vasitə ilə əngəl törədirdilər. Ona görə də, Bakı Soveti, onun yaratdığı ordu əsas etibarilə ermənilərdən ibarət idi.

Azğınlaşmış erməni quldurlar dinc azərbaycanlı əhalini qırır-çatmaq üçün ən amansız üsullara əl atırdılar. Fəvqəladə Təhqiqat Komissiyasının üzvü A.Y. Kluge bu komissiyanın sədrinə ünvanladığı məruzədə yazırdı: "Yaxşı silahlanmış, təlim keçmiş erməni əsgərlər çoxlu miqdarda pulemyotların müşayiəti ilə hücum edirdilər. Ermənilər müsəlmanların evlərinə soxulur, bu evlərin sakinlərini qırır, onları qılınc və xəncərlərlə doğram-doğram və süngülərlə deşik-deşik edir, uşaqları yanan evin alovları içərisinə atır, üç-dörd günlük çağaları süngünün ucunda oynadır, öldürülən valideynlərin südümər körpələrinə rəhm etmir, hamısını qırırdılar".

Təhqiqat Komissiyasının sənədlərindən məlum olur ki, 1918-ci ilin mart soyqırımı zamanı təkcə Bakıda 12 mindən çox türk-müsəlman öldürülüb. Onların çoxunun meyitləri tapılmayıb. Ermənilər meyitləri od-alova bürünmüş evlərə, dənizə, quyulara atırdılar ki, cinayətin izini itirsinlər. Bakı əhalisindən 400 milyon manatlıq daş-qaş və əmlak qarət olunub. Bir çox ziyarətgahlar və tarixi abidələr yerlə-yeksan edilib. Memarlığın incilərindən sayılan İsmailiyyənin binası yandırılıb. Mart talanlarında yaxşı təşkil olunmuş hərbi hissələrlə yanaşı, erməni ziyalıları, gəncləri də iştirak edirdilər.

Təhqiqat Komissiyasının materiallarında göstərilirdi ki, "erməni əhalisinin bütün siniflərini təmsil edən nümayəndələr bu "müharibədə" iştirak etməyi özlərinə borc bilirdilər. Burada neftxudalar, mühəndislər, həkimlər, kontor işçiləri var idi, bir sözlə, erməni əhalisinin bütün təbəqələri öz "borcunu" yerinə yetirirdi".

1918-ci ilin mart hadisələri zamanı qədim Şamaxı şəhəri də dəhşətli talanlara və vəhşiliklərə məruz qalıb. Ermənilərin bu şəhərdə və ümumən Şamaxı qəzasında törətdikləri vəhşiliklər haqqında 7 cilddən ibarət təhqiqat materialları toplanıb. 1919-cu il martın 30-da "Azərbaycan" qəzetində Fəvqəladə Təhqiqat Komissiyasının "Çağırış"ı dərc olunub. Komissiyanın sədri Ə. Xasməmmədovun imzaladığı bu sənəddə deyilirdi: "Şamaxının yalnız xarabalıqları qalmışdır. Şəhərin müsəlman hissəsindəki bu xarabalıqlarda məscidlərin ən qədimi olan, 800 ildən çox tarixə malik Cümə məscidinin ancaq yanmış qalıqları görünür, şəhərin 15 minlik müsəlman əhalisindən sağ qalanlar isə bütün Zaqafqaziyaya dağılmış, əllərində qoltuq ağacı və bellərində torba qapı-qapı

düşüb dilənirlər ki, acıdan ölməsinlər. Adlarını "bolşevik" qoyan qaçaq-quldur dəstələrinin əlindən qaçıb can qurtaran əhalinin qalan hissəsi türk qoşunları Azərbaycana gəldikdən sonra öz el-obalarına qayıtmışdır. Onlar, qayıdıb gəldikdə əsrlərdən bəri yaşadıkları ocaqlarını yandırılmış və yerlə-yeksan edilmiş halda görmüşlər".

Təhqiqat Komissiyasının sənədlərindən aydın olur ki, Şamaxı şəhərinin azərbaycanlı əhalisinə vurulmuş ziyan orta hesabla 1 milyon manatdan çox olub. Ermənilər Qubada, Lənkəranda və digər qəzalarda da qırğınlar törədiblər. Ermənilər Quba qəzasında da qırğınlara geniş hazırlıq işləri görmüşdülər. Çünki qırğına başlamaq üçün bəhanə milli münafişə ola bilərdi. Erməni daşnak qüvvələri dünyanın hər yerinə ermənilərin guya müsəlmanlar tərəfindən sıxışdırıldığı barədə teleqramlar göndərirdilər. Qubada yaşayan M. Kasparov, H. Hayrapetov, A. Mukanyans və A. Boqdanov tərəfindən göndərilmiş teleqramda iddia olunurdu ki, Qubada müsəlmanlar milli ədavət, milli qırğın törədir, erməni və rus kəndlərini dağıdır, kilsələrə od vurub yandırır.

Təhqiqat materiallarından məlum olur ki, 1918-ci il mayın 1-də Qubaya girən daşnak-bolşevik birləşmələrinin sayı 5 mindən artıq olub. Ona görə də, onlar silahsız dinc əhaliyə azgınlıqla divan tuta biliblər. İki gün ərzində yalnız Quba şəhərində 4 minədək müsəlmanın öldürüldüyünü xatırlamaq kifayətdir.

A. Novatski qeyd edir ki, müsəlmanların dini heysiyyətinə toxunaraq, məscidlərə od vurub yandıran daşnaklar təkcə Quba, Qusar və Xaçmaz ərazisində 26 məscidi yandırılar. Hamazaspın vəhşilikləri nəticədə 1918-ci ilin ilk beş ayı ərzində Quba qəzasında üst-üstə 16 mindən çox insan məhv edilib. Ayrı-ayrı mənbələrə əsasən, qırğın zamanı 12 minədək ləzgi, 4 mindən çox azəri türkü və tat əhalisi öldürülüb. 1918-ci ilin qırğınları zamanı daşnak-bolşevik birləşmələri Quba qəzasında 162 kəndi dağıtmışdılar ki, bunlardan 35-i hazırda mövcud deyil.

Xalqımıza qarşı 1918-ci ildə törədilən mart soyqırımı kimi faciəli bir tariximizin Sovet tarixşünaslığında saxtalaşdırılması və ört-basdır edilməsini təkcə tarixi bir anın unudulması kimi qəbul etmək olmaz. Mart hadisələrinin saxtalaşdırılması xalqımıza qarşı tarixən düşmən münasibət bəsləyən erməni xislətinin gizlədilməsi oldu. Bu isə özlüyündə XX əsr tariximizdə yeni- yeni qanlı səhifələrin açılmasına gətirib çıxarıb.

Azərbaycanlıların soyqırımı tarixinə nəzər salaraq bildirmək istəyirəm ki, monoetnik dövlət yaratmağa nail olan Ermənistan rəhbərləri keçmiş SSRİ-nin hərbi-sənaye potensialına arxalanaraq Azərbaycan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini, o cümlədən, 7 ətraf rayonu, Laçın, Kəlbəcər, Zəngilan, Qubadlı, Cəbrayıl, Ağdam və Füzulini işğal edib xarabazara çeviriblər. Ermənistanın hərbi təcavüzü təkcə Dağlıq Qarabağı və onun ətraf rayonlarını deyil, eyni zamanda, Azərbaycanın qərbində yerləşən Gədəbəy, Tovuz, Ağstafa rayonlarını da əhatə edib.

İşğal edilmiş ərazilərdə 800 yaşayış məntəqəsi, 6 min sənaye və kənd təsərrüfatı obyekt, ümumi ərazisi 9 min kvadratmetr olan 150 mindən artıq mənzil və şəxsi ev, 4366 sosial-mədəni obyekt, o cümlədən, 850 məktəbəqədər təlim-tərbiyə müəssisəsi, 690 orta məktəb, 490 tibb müəssisəsi, 927 kitabxana, 22 muzey, 6 teatr, konsert zalı və s. obyektlər erməni vandalları tərəfindən dağıdılıb.

Təəssüf ki, Ermənistan silahlı birləşmələrinin zəbt etdiyi Azərbaycan torpaqlarından çıxarılmasına dair BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü illərdə qəbul etdiyi 4 qətnamənin (822, 853, 874, 884) tələblərini indiyədək əməl edilməyib. Müstəqilliyimizin ilk illərində özlərini Azərbaycan milli azadlıq hərəkatının baniləri hesab edən yalançı demokratların hakimiyyəti dövründə bu məsələlərə rəsmi münasibət bildirən bir sənəd, bir qərar və ya fərman verilməyib. Halbuki məhz həmin dövrdə ermənilərin dünya ictimaiyyətinə azərbaycanlıları vəhşi, qaniçən bir xalq, özlərini isə əzabkeş, genosidə məruz qalmış məzlum bir millət kimi təqdim etmələri nəticəsində Azərbaycan dünya ictimaiyyətinin dayağından məhrum olub, ABŞ Konqresi isə Azadlığı müdafiə aktına 907-ci düzəlişi daxil edib.

Tarixi keçmişimizə düzgün siyasi qiymət vermək istiqamətində də ilk addımı yenə məhz Ulu öndər Heydər Əliyev atdı. 1997-ci il 18 dekabr tarixində imzalanmış "1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında" Fərmanla tarixi həqiqətləri dünya ictimaiyyətinin nəzərinə çatdırılmış oldu.

Ermənilər XX əsrin sonlarında da azərbaycanlıların misli görünməmiş soyqırımını həyata keçiriblər. Təpədən-dırnağadək silahlanmış erməni daşnakları 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərinə hücum edərək dinc əhaliyə divan tutub, 613 nəfəri vəhşicəsinə qətlə yetirib. Həmin gün erməni daşnakları azərbaycanlıların növbəti soyqırımını xüsusi qəddarlıqla həyata keçiriblər.

Ermənilərin millətimizə, vətənimizə qarşı törətdikləri cinayətlər və vəhşiliklər bunlarla bitmir. Onların ciddi tədqiqatlara, araşdırmalara ehtiyacı var. Bu işdə hər kəs yaxından iştirak etməli, Ermənistanda dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılmış soyqırım faktları bütün dünya ictimaiyyətinə çatdırılmalıdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, dövlətimiz tərəfindən bu istiqamətdə artıq ciddi uğurlara imza atılmaqdadır. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev ən

yüksək tribunalardan dünya ictimaiyyətini erməni vəhşilikləri haqqında arqumentləşdirilmiş şəkildə məlumatlandırmaqdadır. Dövlətin yaxından təşkilatçılığı ilə bu gün demək olar ki, Azərbaycan ictimaiyyətinin böyük bir qismi bu istiqamətdə fəal mübarizəyə qoşulubdur. Artıq ciddi uğurlarımız göz qabağındadır. Məsələn, "Xocalıya ədalət" beynəlxalq informasiya kampaniyasına məhz 2008-ci il mayın 8-də Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə start verilib. Bu gün XX əsrin ən qanlı faciələrindən biri olan Xocalı soyqırımını ilə bağlı həqiqətlərin üzə çıxarılması və dünya ictimaiyyəti tərəfindən siyasi-hüquqi və mənəvi qiymətləndirməyə nail olunması istiqamətində bu möhtəşəm kampaniya dünyanın 30-dan çox ölkəsində yüzlərlə könüllü tərəfindən uğurla həyata keçirilir.

Elişad Mirbəşiroğlu,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik
Akademiyasının müəllimi, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru